

8.

foglalkozás

Tantárgyi integráció
komplex természettudomány, technika, rajz, matematika, magyar irodalom/szövegértés, szövegalkotás, etika, informatika, testnevelés

Tantervi vonatkozás
Az erdőjárás magatartási szabályai.
Az erdő és a kert talajának összehasonlítása.
Az erdő mint életközösség.
Az erdő szintjei.
Erdei táplálkozási láncok összeállítása.
Az erdő gerinctelen állatainak szerepe az erdő életében.
A rendezett és szép környezet iránti igény felkeltése, kertgondozás.
Az ember személyes felelősségének felismertetése a környezet alakításában.
Az anyag- és energiatakarékosság lehetőségei.

Természettudományos megismerési módszerek

megfigyelés

leírás

összehasonlítás

mérés

Kulcsszavak

komposztálás, lebomló és nem lebomló anyagok, avarszint, avarlakó állatok, talajtípusok, humusz, biológiai sokféleség

SALY ERIKA

Miért kell a kertben összesöpörni a leveleket, ha az erdőben nem kell?

TANÓRAI, VALAMINT TANÓRÁN KÍVÜLI VIZSGÁLATOK

Miről szól ez a tanegység?

Rend és rendetlenség összehasonlítása, különbsége. A komposztálás, a lebomlás természetes folyamata. Körforgásos hulladékgazdálkodás mint hulladék megelőzés. Mit tanulhatunk erről a természetben? Rendszergondolkodás.

Rész és egész viszonya. Táptalaj. Táplálékhálózat. Erdő és kert mint élőhely. Avarszint. Az avartakaró élővilága. Hitek és tévhitek.

ÁTTEKINTŐ VÁZLAT

1. Előkészítés, ráhangolódás

- 1.1 Otthoni megfigyelés
- 1.2 Beszámolók, vita

2. Az erdő talaja

- 2.1 Kirándulás egy közeli erdőbe – előkészületek
- 2.2 Az erdő megfigyelése – ötlettár
- 2.3. A kert és az erdő talajának összehasonlítása

3. Vizsgálatok (feladatok, lezárás, értékelés)

Célok

A komposztálás természetes folyamatának megismertetése, természetes hulladécsökkentés, a körforgásos hulladékgazdálkodás fontosságának tudatosítása.

Az ember személyes felelősségének felismertetése a környezet alakításában.

A rendszerszemlélet fejlesztése, a rendszerfogalom mélyítése az erdő és a kert életközösségének, az élőlények sokoldalú kapcsolatrendszerének ökológiai szemléletű vizsgálatával.

FELADATOK LEÍRÁSA

1. Előkészítés, ráhangolódás

1.1. Otthoni megfigyelés

- **Hány lombhullató és örökzöld fa, cserje van a kertetekben?** (Ha nincs kertetek, akkor a legközelebbi parkot figyeljétek meg!)
- **Melyik fát, cserjét ismeritek fel?** Ha tudjátok, írjátok le a fafajok, cserjefajok nevét, mellé a számot, mennyi van belőlük a vizsgált területen! Térképet is készíthettek jelmagyarázattal!
- **Mit tesznek a kertetekben (pl. otthon, telken, nagyszülőknél) ősszel a lehullott falevelekkel?** Jegyezzétek le (pl. összesöpritek, s a szemétkébe teszitek; összesöpritek és az elszállításra kerülő komposztáló edénybe teszitek; összegyűjtitek és otthon komposztáljátok; semmit, ott hagyjátok, ahol lehullott)! Ha nincs kertetek, akkor a közeli parkot figyeljétek meg! A parkgondozók mit tesznek a falevével? Mi az indokuk, miért?

Vedd figyelembe!

Ha mégsem ősszel hozzuk elő a témát, ugyanez a kérdés a fűnyíráskor keletkező lenyírt fűre is vonatkozhat. A témakör a fűnyírásról is megbeszélhető, az avar a tavaszi, nyári erdőben is megfigyelhető.

45
perc

1.2. Beszámoló, vita

Helyszín: tanterem

Munkaforma: kiscsoportos

Beszámoló szóforgóval

- a) 4-5 fős kis csoportban ülve, szóforgóval számoljatok be egymásnak! A „jegyző” közben strigulázza az elmondottak alapján, hogy ki, mit tesz a lehullott levéllel a kertben (parkban)!

Szóforgó: A csoporttagok az óramutató járásával megegyező irányban haladva mondják el gondolataikat az adott témáról.

- b) Az osztály összesítse a csoportok striguláit! Elemezzétek a kapott adatokat! Mi a legjellemzőbb? Mi a legkevésbé jellemző?
- c) Milyen választ adnátok a lecke címének kérdésére? Kis csoportokban jussatok egyezsége!

Írjátok le csomagolópapírra, mire jutottatok!

Mire van szükségünk ehhez a feladathoz?
csomagolópapír, vas-
tag filctollak

Mellékletek
képkártyák: 1.2. mel-
léklet fotói kinyomtat-
va, kivágva

Nem „kell” a kertben sem összesöpörni a lehulló faleveleket. Érvek:

1. Természetes úton komposztálódik a falevél a kertben is, vagyis lebomlik, s természetesen trágyázza a talajt, vagyis gazdagabb, jobb minőségű lesz a talajunk.
2. Csak szokás kérdése, hogy mit tekintünk „rendnek”, s milyen szempontból (az ember vagy a természet oldaláról közelítve).
3. A természetes működés a kertnek is jót tesz, sokkal több faj foglal teret magának, ha háborítatlan a kert (vagy legalább egy része), s változatosabb élőhellyé válik.
4. Ha mégis összesöpörjük a kertben a lehulló falevelet, az sem baj, de akkor igyekezzünk komposztálni, s a lebomló szerves anyagot forgassuk vissza a talajba, hogy jobb minőségű termőföldünk legyen.
5. Az összesöpört falevélkupac tagadhatatlanul jó hempergő- és játszóhely is lehet!

Vitavonal

Tételmondat: A rend kedvéért össze kell seperni a leveleket a kertben.

A képzeletbeli egyenes egyik végére azok álljanak, akik teljesen egyetértenek az állítással, a másik végére azok, akik egyáltalán nem értenek egyet. Az egyenes mentén máshol is elhelyezkedhetnek a tanulók, ha árnyalni tudják a véleményüket, vagy nem teljesen biztosak benne. Ha mindenki elhelyezkedett, akkor érveket kell sorolni. Ki miért állt oda, ahova állt?

Az elhangzó érvek meggyőzhetik a „máshol” állókat, akik változtathatnak eredeti helyükön.

Lezárás

Rend és rendetlenség különbségéről való beszélgetés. Komplementaritás. Kinek mit jelent a rend? Rendszerben lehet-e egy kert, ha természetesen „működik”? Milyen előnyei vannak? Milyen hátrányai? Ha ezek nem hangzanak el az érveléskor (véleményvonalnál), akkor érdemes kis csoportokban összegyűjteni. Két szempont alapján is érdemes végiggondolni: emberi szempont (pl. kényelem, rend, „sterilitás”), természeti szempont (pl. sokféleség, természetesség értéke).

Variáció

Rendezett és természetközeli kertekről, parkokról készült fotókat helyezünk el a terem közepén, a földön. A gyerekek kiválasztanak egy-egy nekik tetsző képet, s elmondják, nekik miért az a kert tetszik. (1.2. melléklet: Rendezett és természetközeli kertek, parkok)

2. Az erdő talaja

5x45
perc

2.1. Kirándulás egy közeli erdőbe - előkészületek

45
perc

Előzetes feladatok lehetnek:

1. Térképen megkeresni az erdőt, túraútvonalakat, megtervezni, hogyan lehet eljutni az erdőbe az iskolából, s mennyi ideig tart, mit kell vinni.
2. Az erdőjárás szabályainak megalkotása, a kirándulás céljának ismertetése, az eszközök előkészítése mind feladat. A megállapodásokra példa:

Mire van szükségünk ehhez a feladathoz?

Nagyító, avarhatározó (kis csoportonként 1-1 db), A/4-es fehér lapok (kis csoportonként 1-1 db), fahatározó, okostelefon fényképezni, különböző méretű és színű képeretek kartonpapírból (mindenkinek 1-1 db), Természetesség-mérő (csoportonként 1 db), csipeszek, képkártyák: 2.1. mellékletből kivágva – létszámtól függően, 1 m-es madzag/kis csoport, 2 cserép

Mellékletek:

2.1 Avarlakók leírása

1. Vendégként viselkedj az erdőben!
2. Szelíden viselkedj!
3. Csendesen, suttogva beszélj, lassan mozogj!
4. Figyelj a lábad alá, s a fejed fölé is!

3x45
perc

2.2. Az erdő megfigyelése - ötlettár

Az alább bemutatott tevékenységek, feladatok, játékok egyfajta logika szerint, egymásra épülnek, s a természettudományos megismerési módszerek gyakorlását figyelembe véve következnek. A kínálat mindegyikét ki lehet próbálni, de bármelyik lecserélhető másra, illetve el is hagyható. Az erdőjárás fókuszát érdemes az adott gyerekcsoporthoz igazítani. Ugyanakkor mindenképpen ajánlott egy zacskónyi erdei földet hazavinni a kirándulásról – ld. utolsó feladat –, ha össze akarjuk hasonlítani a kert és az erdő talaját (2.3).

Milyen fák alkotják az erdőt?

Lombhullató, tűlevelű, vegyes. Ismersz-e fafajokat a látottak között? Jegyezd fel, melyeket! (Fahatározó jól jöhet a túrán.) Ha nem tudod meghatározni a fafajokat, fotózd le a jellegzetességeiket (pl. kérgük, levelük, termésük)!

Gondoljátok át! Mitől lombhullató egy fa? A tűlevelű fák nem hullajtják le a levelüket? Miért mondjuk rájuk, hogy örökzöldek? Milyen az erdő avarszintje a fenyők alatt, s milyen egy lombos erdőben?

Természetes vagy telepített az erdő?

Mit nevezünk „természetes” erdőnek? Milyen egy telepített erdő? Mondjátok el a jellegzetességeiket, hasonlítsátok össze a kettőt! A Természetességmérő segítségével állapítsátok meg, most milyen erdőben jártok!

Csendes lopakodó

Próbáljatok libasorban 20-30 métert minél csendesebben megtenni az erdőben! Közben nézzetek a lábatok alá, lehetőleg ne lépjetek száraz ágra! (Az erdőben élő állatok számára a csendes lopakodás, rejtőzködés a túléléshez szükséges. Miért?)

Vizsgáljátok meg az erdő avarszönyegét! Jegyzeteljétek, rajzoljátok, fotózzatok!

- „Kicsi szép” keresése az erdő avarszintjén. Egyenként sétálva keressetek olyan apró dolgot, ami „megszólít” benneteket! A Megállapodás szerint nem téphettek, törhettek le semmit, de a választott képerettel „bekeretezhetitek”, majd okostelefonnal le is fotózzhatjátok. Adjatok címet a képnek! Mutassátok meg egymásnak az „alkotást”!
- Hasaljátok le vagy vegyetek a két tenyereitekbe az erdő talajából kétmaroknyi avar! Milyen az illata?
- Az avarréteg jó búvóhely is. Mi lakik az avarban? Keresgéljétek! Érdemes megismerni, megfigyelni: földigiliszta, erdei orsócsiga, ezerlábúak, ászkarák, ganajtúró, lószúnyog, erdei béka, kékfutrinka.

Játsszatok!

Helyszín: erdei tisztás vagy erdő széle.

1. BAGLYOK ÉS VARJAK (J. CORNELL NYOMÁN)

Állításokat sorolok a megismert avarlakókról. (2.1.b melléklet) Döntsd el, igaz vagy hamis az állítás!

Két egyforma létszámú csapat kell, a Baglyok és a Varjak. Egymással szemben állnak, kb. 1 m távolságban. 5 m-re a csapatok mögött jelöljük meg a „házat”. Ha a játékvezető igazat mond, akkor a Baglyok kergetik a Varjakat, igyekeznek elkapni őket, mielőtt azok beérnének a „házukba”. Ha hamis az állítás, akkor a Varjak kergetik a Baglyokat. Akit megfogtak, beáll a másik csapathoz. Fontos egy-egy állítást követő kavardás után megállni, mert a csapatok folyamatosan keverednek. Jó megjelölni, hogy merre kell futni, ha igaz az állítás, merre, ha hamis, pl. színes kendőkkel. Igaz: zöld kendő, hamis: piros kendő.

2. BARKOCHBA A MEGISMERT AVARLAKÓKKAL

A 2.1.b melléklet fotóit a csoport létszámának megfelelően érdemes kinyomtatni, előkészíteni. Nem baj, ha az állatfajok kétszer-háromszor is előfordulnak.

Feladat: A gyerekeknek, ha már megismerkedtek az avarlakókkal, a hátukra tesszük egy-egy állatfaj fotóját csipesszel, amit ők nem látnak. Mindenki sétál, odalépnek egy-egy társukhoz, s feltesznek egy-egy kérdést saját magukról (a hátukra képzelt állatról). A társuk látja a hátukon lévő képet, s az alapján igennel, nemmel válaszol. Így folyik a játék mindaddig, míg mindenki rá nem jön, „ki is ő” valójában. Ha kitalálta, akkor a képet a mellén lévő ruhára tűzi a csipesszel.

Tegyetek egy marék földet tiszta A/4-es lapra!

Óvatosan rázogassátok, szitáljátok, fújjátok, hogy áttekinthető legyen! Figyeljétek meg, van-e benne valamilyen érdekesség! Pl. falevél, melynek már csak az ereze látszik, pók, ászka, valamilyen mag. Ha van „Avarhatározótok”, segíthet megmondani, mit láttok! Vizsgálat után tegyetek vissza egy fa tövébe a vizsgált földet!

Próbáljátok megmérni az avartakaró vastagságát!

Egészen a talajig „fúrjátok le” a kezetekkel vagy egy nagyobb fadarabbal!

Rakjátok ki a lehullott falevelek lebomlásának folyamatát!

Kis csoportban dolgozzatok, egy-egy tiszta fehér lapon! Melyik a folyamat eleje, s melyik a vége? Meghatározható? Megjegyzés: a lehullott, de még ép színes falevéltől kezdve a különböző mértékben lebomló leveleken át a humuszos talajig.

Figyeljétek meg nagyítóval a lebomlás folyamatát!

Mi segíti a lebomlást? (Láthatatlan baktériumok, gombák mellett számos állatfaj.)

Az erdő mint rendszer.

Táplálékhálózat készítése fonállal. Az avarlakók szerepe a hálózatban.

Hangyatanösvény az avarban.

A kis csoportok az avarban érdekes útvonalat keresnek – 1 m-es szakaszt! –, ami bemutatásra érdemes. Kijelölik az 1 m-es madzaggal a „hangyatanösvényt”. Kiválasztanak valakit, aki bemutatja majd a tanösvény látnivalóit a „turistáknak” (a többi résztvevőnek). Az idegenvezető nagy beleéléssel, lelkesen hívja fel a figyelmet minden apró részletre! Mindenki visszamegy a kiindulóponttra, ahonnan együtt elindulnak majd a tanösvényekhez. A „hangyatanösvények” bemutatása. Milyen más minden „más szemmel” nézve!

Az erdőben egy kis magonc örökbefogadása.

Mit jelent a magonc kifejezés? Látogatása, megfigyelése, összehasonlítások, mérések végzése, fotózása évszakonként. Az adatok rögzítése számítógépen.

Vigyetek haza egy zacskónyi erdei földet!

2.3. A kert és az erdő talajának összehasonlítása

45
perc

Nagyon sokféle talajtípus van. Van, amelyikben jobban fejlődnek a növények, mint a másokban. A különböző növények különböző talajon érzik jobban magukat.

a) Az iskolaudvar kertjének nedves földjéből egy maroknyit gyúrjatok össze gombóccá, majd sodorjátok kis hurkává! Mit tapasztaltok? Mondjátok el!

Ha gombóccá sem sikerült gyúrnod, akkor homoktalajról van szó, ami nagyobb részecskékből áll, könnyen átengedi a vizet, s könnyen ki is szárad.

Ha hurkává is sikerült sodorni, akkor abban a talajban agyag is van.

Ha a hurkát eltörés nélkül körbe is tudod hajlítani, az azt jelzi, hogy sok benne az agyag. Az agyag szorosan egymáshoz tapadó részecskékből áll, ezeken nehezen szivárogoz át a víz. Az ilyen talaj vízenyőssé válhat.

b) Az erdei talajt is próbáljátok hurkává gyúrni! Mit tapasztaltok?

c) Hasonlítsátok össze a 2 talajt! Melyik milyen? Jellemezzétek!

A legtöbb talajt komposzttal lehet javítani. Az agyagos talajt fellazítja, a homokos talajt víztartóvá teszi, a rossz minőségű talajt tápanyagokkal dúsítja. Az erdő talaja maga a természetes komposzt.

3. Vizsgálatok (több hónapon át tartó megfigyelés, jegyzetelés)

- a) 1. cserép: Erdei földbe magok ültetése, megfigyelése.
2. cserép: Semmit nem ültetünk bele, csak megfigyeljük, kikel-e valami. Locsolás, fény, szobahőmérséklet szükséges! Jegyzet készítése.
- b) 1. Folyamatosan összesöpört falevelek néhány kijelölt fa körül. A levelek komposztálása – ha szükséges, komposztáló készítése.
- c) 2. Lehulló falevelek otthagya néhány kijelölt fa körül. Folyamatos megfigyelés a tanév végéig. Jegyzetek készítése. Összehasonlítása a két területnek tavasszal. Hová lettek (vagy milyenek) a lehullott levelek ott, ahol nem szedtük össze?

3.1. Lezárás (kb. egy hónap)

Válasszatok a feladatok közül! (kis csoportban vagy párban)

a) Tervezzetek egy kertet!

Rajzoljátok le vagy tervezzétek meg számítógéppel! Mielőtt terveznétek, írjátok le a legfontosabb szempontokat, mit fogtok mindenképpen érvényesíteni! Pl. természetközeli kertet vagy rendezett kertet szeretnétek, komposztáltok vagy sem, hagytok-e területet fűnyírás nélkül, lesz-e rovarszállítók stb.

b) Tervezzetek iskolai komposztálót! Készítsétek is el!

Az iskolatársaknak adjátok hírül, miért fontos a komposztálás, hogyan működik a természetes körfolyamat! Ezt lehet iskolaújságban, iskolai Facebook-csoportban, előadás során... Találjátok ki azt is, hogyan tudnak az iskola osztályai bekapcsolódni a komposztálásba!

c) Készítsetek riportot az erdő avarának néhány lakójával!

Találjátok ki jó kérdéseket, s keressétek meg rájuk a válaszokat! Ha Facebook-profil készítettetek nekik, lépjenek egymással kapcsolatba!

d) Komposztálható-e a diófalevél?

Sokan azt mondják, hogy nem. Tévhit lenne? Mit gondoltok? Kutassatok! Állítsatok össze egy kutatási tervet! Végezzetek vizsgálatokat! Jegyezzetek fel minden lépést! Számoljátok be, mire jutottatok!

3.2. Értékelés

---

1. Kiscsoportos beszámolók meghallgatása, az elkészült munkák megtekintése. Visszajelzések.
2. Önértékelés, mások értékelése:
  1. Mit tanultál magadról?
  2. Mit tudtál meg, mi volt új számodra?
  3. Mi volt a legérdekesebb?
  4. Mi tetszett legjobban?
5. Keres valakit, akiről valami olyan pozitív dolgot tudtál meg (pl. kiderült, milyen jól tájékozódik az erdőben), amit eddig nem! Menj oda hozzá, s mondd el neki!

Felhasznált és ajánlott források

- David Burnie: A természet világában, Panem Kft., Bp., 1992.
- David Burnie: A fa, Park Kiadó, Bp., 1990.
- Soren Breiting – Csobod Éva: Belefulladás a hulladékba? Sziget Kiadó, Bp., 1996.
- Richard Spurgeon: Kis ökológia, USBORNE, Bp., 1990.
- Erdei állatok, Pesti Szalon Kiadó, Bp., 1994.
- Az erdő könyve, USBORNE, Bp., 1990.
- Ügyeskedj a kertben! Holnap Kiadó, Bp., 1998.
- Dr. Bakonyi Gábor – Dr. Kiss István – Veres László: A talaj élővilága, Officina Nova, Bp. 1991.
- Darvas Katalin – Ruepp-Vargay Mária: Komposztálás az iskolakertben, Öko-Fórum Alapítvány, Bp., 1997.
- Adorján Rita: Magonc; Mecsekerdő Zrt., Pécs, 1998.
- Halácsy Ágnes – Saly Erika – Victor András: Erdőélmény – Ökovasút, MKNE, Bp., 2014.
- Bíró Marianna – Molnár Zsolt: Természetesség mérő – határozó; MKNE, Bp.,
- Cornell, Joseph: Kézenfogva gyerekekkel a természetben. MKNE, Bp., 1998.